

نشریه علمی
تخصصی انجمن
علمی دانشجویی
فقه و مبانی
حقوق اسلامی

میزان

شماره بیستم، فصلنامه زمستان ۹۹ و بهار ۱۴۰۰
قیمت ۲۰۰۰ تومان

قانون، یار شهروندان

دانشگاه الزهراء

- ۳ سرمقاله
- ۴ سخن سردبیر
- ۵ نگاهی بر سامانه‌های الکترونیک قوه قضاییه
- ۷ مصاحبه با جناب آقای دکتر محمد حسین عالمی
- ۱۰ نحوه ارائه دادخواست حقوقی
- ۱۲ مصاحبه با سرکار خانم دکتر زهرا آل اسحاق
- ۱۷ آنچه برای زنان مهم‌تر از مهریه است
- ۲۰ گپ و گفتی خودمانی با سرکار خانم افسانه نجفی
- ۲۲ ماه رجب؛ فرصتی برای خودسازی
- ۲۴ قصاص و شرایط اثبات آن
- ۲۸ سیر قانونی یک پرونده حقوقی به صورت اجمالی
- ۲۹ جرم در آیینی فقه و حقوق

میزان

شماره ۲۰

صاحب امتیاز: انجمن علمی فقه و مبانی حقوق اسلامی

زیر نظر امور فرهنگی دانشگاه الزهرا (س)

استاد راهنما: دکتر زهرا سادات میرهاشمی

کارشناس نشریات: سرکار خانم زهرا وزیری

مدیر مسئول: آمنه چپری‌ها

سردبیر: زینب توسلی

هیأت تحریریه: زینب توسلی، آمنه چپری‌ها، فاطمه چیوانی، زهرا سادات

ساجدی، ساجده سادات موسوی، فاطمه علی‌شیری

ویراستار: آمنه چپری‌ها

طراح و صفحه‌آرا: منیژه ضرابی

چاپ: دامون

مقاله

با عرض سلام و ادب خدمت خوانندگان و همراهان گرامی نشریه میزان؛ در این شماره از نشریه میزان، همانند شماره‌های پیشین، با همفکری و همکاری سردبیر محترم نشریه و اعضای فعال هیئت تحریریه تصمیم گرفتیم در جهت نگارش موضوعات کاربردی و دغدغه‌های اصلی دانشجویان عزیز گروه فقه گام برداریم. محور اصلی موضوعات این شماره از نشریه میزان، مصاحبه با اساتید محترم و ارجمند گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی و بیان مسائل تخصصی و کاربردی رشته فقه و حقوق به زبان ساده است. موضوع مصاحبه‌های چاپ شده در این شماره، «چگونگی رجوع به منابع فقهی» و «اهمیت مقاله‌نویسی و نحوه نگارش انواع مقاله» است که از اساسی‌ترین دغدغه‌های دانشجویان خصوصاً در مقطع ارشد و دکتری محسوب می‌شود. لازم به توضیح است؛ با توجه به شیوع ویروس کرونا، شرایط خاص موجود و ضیق وقت، انجام مصاحبه جز با همراهی و همکاری صمیمانه اساتید بزرگوار گروه فقه؛ جناب آقای دکتر محمد حسین عالمی و سرکار خانم دکتر زهرا آل اسحاق خوئینی ممکن نبود. همچنین توانستیم با یکی از دانش‌آموختگان رشته فقه و مبانی حقوق دانشگاه الزهرا (س)، که به تازگی در آزمون کتبی و شفاهی کانون مرکز (مشاوران حقوقی) پذیرفته شده است، گپ و گفتی خودمانی راجع به «شیوه‌ی قبولی در آزمون‌های حقوقی و روش مدیریت استرس» داشته باشیم.

از آنجا که ماه رجب فرصتی برای خودسازی و توبه به درگاه خداوند متعال است، بیانات مقام معظم رهبری را در خصوص این ماه پربرکت آوردیم. همچنین با توجه به تاثیر و اهمیت دنیای مجازی بر زندگی انسان‌ها، تحت عنوان مقاله‌ای، «سامانه‌های الکترونیک قوه قضاییه» را بررسی کردیم و به طرح مباحث عملی همچون؛ «نحوه ارائه دادخواست حقوقی» به همراه نمونه برگه دادخواست و «سیر قانونی یک پرونده حقوقی» پرداختیم.

در ادامه دو مسئله اساسی و بحث برانگیز در شرایط امروزی جامعه را از منظر فقه و حقوق بررسی کردیم. یکی از این موضوعات، مربوط به «حقوق زنان و لزوم آگاهی آنان از شروط ضمن عقد» است و دیگری راجع به «قصاص و شرایط اثبات آن»، که به صورت مفصل آن‌ها را، شرح داده‌ایم. در انتها نیز مقاله‌ای را به موضوع «جرم و نحوه پیشگیری از وقوع آن» اختصاص دادیم و با در نظر گرفتن نگاه آموزه‌های دینی به آن، توضیح مبسوطی از آن را در آیین فقه و حقوق به نمایش گذاشتیم.

آمنه‌چهره‌ها

کارشنایان ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

سخن سردبیر

از آنجایی که سیستم قوه قضاییه به سمت هوشمندسازی حرکت می‌کند، سعی کردیم، توجهی به «سامانه الکترونیک قوه قضاییه» داشته باشیم. همچنین نشریه میزان در این شماره، درصدد ارائه تجربیات اساتید محترم گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی در زمینه «نگارش انواع مقاله و چگونگی رجوع به منابع فقهی» می‌باشد. نشریه میزان در نظر دارد در جهت ارتقای همکاری‌های علمی، از علاقه‌مندان دعوت به همکاری کند. اهم فعالیت‌ها عبارت هستند از؛ مصاحبه، پادکست، گزارش، اینفوگرافیک و مقاله. لطفا نظرات و انتقادات خود را به ایمیل نشریه میزان ارسال نمایید.

 mizan.magazine17@gmail.com

زینب تولی
کارشناس فقه و مبانی حقوق اسلامی

نگاهی بر سامانه‌های الکترونیک قوه قضاییه

زینب تولی
کارشناس فقہ و میز حقوق اسلامی

در راستای هوشمندسازی دستگاه قضایی مرکز آمار و فناوری قوه قضاییه راهبردهایی را در نظر دارد تا به قوه قضاییه هوشمند دسترسی پیدا کند و نیز باعث افزایش سرعت و رسیدگی قضایی گردد. از طریق این زیرساخت نرم افزاری، تمام خدمات در اختیار عموم مردم قرار می‌گیرد.

شرکت در نظرسنجی‌های قضایی

افراد شرکت‌کننده در جلسات رسیدگی قضایی می‌توانند در مورد عملکرد شعبه قضایی اظهار نظر کنند، که این امر از طریق اپلیکیشن عدالت همراه تسهیل شده است.

طبق آیین دادرسی مدنی، هیچ حکم یا قرارداد را بدون اینکه حضوری باشد یا به صورت دادنامه و رونوشت گواهی و به طرفین یا وکیل آن ابلاغ شود، نمی‌توان اجرا کرد. یعنی تنها در حالتی می‌توان حکمی را اجرا کرد که یا خود فرد در فرایند دعوا حضور داشته باشد یا دادنامه دعوا به وکیل او ابلاغ شده باشد. قوه قضاییه با ایجاد سامانه‌هایی نقش موثری در خدمت‌رسانی بهتر به مراجعه‌کنندگان داشته است که به توضیح تعدادی از این سامانه‌ها می‌پردازیم:

یکی از اهداف اساسی قوه قضاییه که مکرر در بیانات رهبری مشهود است، ایجاد تحول در دستگاه قضایی است. تحقق این اهم نیازمند تحول بینش‌ها، ساز و کارها، فرایندها و فناوری‌های دیجیتال است. طی یک دهه اخیر قوه قضاییه رویکرد فعال و مناسبی در راستای استفاده از راه‌حل‌های فناورانه و سامانه‌های الکترونیک در فرایند اداری و قضایی داشته است.

پلتفرم عدالت همراه

آبان ماه سال ۱۳۹۹ سامانه عدالت همراه، در راستای غیرحضوری کردن خدمات و کاهش مراجعات مردم برای دریافت خدمات قوه قضاییه رونمایی شد. سامانه‌ای در جهت دسترسی به؛ ابلاغ‌های الکترونیک، نوبت دهی، گواهی عدم سوء پیشینه، نظر سنجی، سامانه اطلاع‌رسانی پرونده، همچنین امکان دسترسی به ناتیفیکیشن طراحی گردیده است و برای استفاده از آن باید در سامانه ثنا ثبت‌نام الکترونیک کرد. ثبت‌نام از طریق دفاتر خدمات الکترونیک قضایی صورت می‌گیرد و همچنین در شهرستان‌ها برای ثبت‌نام می‌توان به دادگستری مربوطه مراجعه کرد.

سامانه ثنا

طریق آنلاین اقدام به نوبت‌گیری کنند و به موقع در مکان حاضر می‌شوند.

سامانه نظرسنجی

نظرسنجی، بی واسطه و بدون دخالت انسان شکل می‌گیرد و هرکسی که به قوه قضاییه مراجعه کند، بلافاصله بعد از آنکه کارش انجام شد یک پیامک برای او با یک لینک ارسال می‌شود و می‌تواند هم در مورد واحد قضایی و هم در مورد تک تک افرادی که در مسیر ایشان قرار داشتند، نظر و نمره دهد.

سامانه صدور گواهی عدم سوءپیشینه

یکی دیگر از سامانه‌هایی است که تا پیش از این از طریق پلیس و هم از دفاتر خدمات الکترونیک قضایی انجام می‌شد و معمولاً چند روز طول می‌کشید. لازم به ذکر است؛ مدت زمان استعلام در این سامانه به یک روز کاهش یافته است. در رابطه با استعلام آنی ثبت اسناد، کلیه‌ی دستگاه‌ها مکلف شده‌اند، به شکل الکترونیکی به استعلامات پاسخ دهند.

سامانه خدمات ویژه قضایی

ابلاغیه‌های قضایی مثل گذشته به صورت فیزیکی نیست و امروزه از طریق سایتی به نام ثنا به صورت الکترونیکی در اختیار افراد قرار می‌گیرد.

سامانه ابلاغ الکترونیک قوه قضاییه

این سامانه جهت دریافت، مشاهده و چاپ ابلاغیه‌های الکترونیک قضایی مانند ابلاغیه‌های وقت رسیدگی، دادنامه/ قرار نهایی/ تصمیم نهایی، اجرائیه، رفع نقص/ تجدیدنظرخواهی/ فرجام خواهی، تبادل لوایح، تعیین مهلت جهت انجام کار و ... دریافت پیوست‌های ابلاغیه و چاپ گروهی آن‌ها، جستجوی ابلاغیه براساس شماره و ... طراحی گردیده است. برای پیگیری پرونده قضایی خود باید در سامانه ابلاغ الکترونیک قوه قضاییه ثنا ثبت نام شود.

این درگاه با همت مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه طراحی شده و یکی از بزرگترین و مهمترین اقدامات قوه قضاییه در سال ۹۵ می‌باشد. اساس این برنامه عدالت الکترونیکی در بستر شبکه ملی است.

از حائز اهمیت‌ترین نکات در خصوص این سامانه آن است که به قدر کفایت کافی و معتبر می‌باشد. مثلاً شخص نمی‌تواند ادعا کند به هر دلیلی اطلاع ندارد یا نمی‌تواند بگوید نقصی در سامانه وجود داشته که باعث بی‌اطلاعی او شده است زیرا از طریق الکترونیکی به او خبر داده شده است.

از اهداف راه اندازی این سامانه:

- ۱- پیگیری و ارائه دادخواست‌ها، ثبت شکایت‌ها
- ۲- پیگیری و ارائه اظهارنامه‌ها
- ۳- محاسبه هزینه دادرسی
- ۴- افزایش سطح رضایت‌مندی شهروندان و طرفین دعوی
- ۵- جلوگیری از اتلاف زمان و اطاله دادرسی
- ۶- صرفه‌جویی در منابع انسانی و هزینه‌های مبادله‌ی مرسولات پستی
- ۷- افزایش اثربخشی ابلاغ‌های حقیقی و کاهش مشکلات ناشی از ابلاغ‌های قانونی
- ۸- ارتقاء کیفی سلامت قضایی و اداری
- ۹- احترام به حریم خصوصی افراد و کاهش سطح بروکراسی اداری

خودکاربری کارشناسان رسمی

در سامانه خودکاربری؛ وکلا بدون آنکه نیازی به مراجعه به قوه قضاییه داشته باشند، می‌توانند از منزل و محل کارشان تمام کارهای خود را از ارسال شکوائیه، تنظیم دادگاه، ارسال لایحه، ثبت قراردادهای و تمدید پروانه خود را با کارتابل ویژه‌ای که برای ایشان پیش‌بینی شده است انجام دهند.

سامانه نوبت‌دهی

با راه اندازی این سامانه، افراد می‌توانند از

مصاحبه با جناب آقای دکتر محمد حسین عالمی با موضوع

«اهمیت و چگونگی رجوع به منابع فقهی»

آمنہ چرے ہا
کارشنائے ارشد فقہ و مبانی حقوق اسلامی

در این شماره این افتخار به ما دست داد کہ در خدمت جناب آقای دکتر محمد حسین عالمی عضو هیئت علمی گروه فقہ و مبانی حقوق اسلامی باشیم. از ایشان بسیار سپاسگزاریم و از خداوند متعال برای ایشان و خانواده محترمشان توفیق روز افزون می طلبیم.

چرا دانشجویان گرایش‌های رشته حقوق، باید به منابع اصلی دروس فقه رجوع کنند؟

واضح است که منبع اصلی حقوق اسلامی، «فقه» است و اکثریت منابع فقهی هم به زبان عربی است. بنابراین دانشجویان گرایش‌های رشته حقوق، اگر بخواهند به طور کامل حقوق را بدانند؛ باید به منابع فقهی رجوع کرده و آن را بفهمند، ضمن اینکه حقوق اسلامی با حقوق بین‌الملل در بسیاری موارد به هم نزدیک هستند. به همین جهت تسلط بر آن‌ها هم به نحوی با تسلط بر منابع حقوقی اسلامی ارتباط دارد. بنابراین رجوع به منابع اصلی دروس فقه ضروری است.

به دلیل اهمیت منابع در نگارش مقاله و پایان‌نامه در مقطع ارشد، در رشته فقه چه منابعی دست اول محسوب می‌شوند؟

بعد از قرآن و سنت به عنوان منابع اصلی، کتاب‌های؛ مرحوم شیخ طوسی، همچون؛ «الخلافا»، «استبصار» و «تهذیب الاحکام» و کتاب‌های متقدمین مثل؛ «من لا یحضره الفقیه» از شیخ صدوق، «المقنعه» از شیخ مفید، «سرائر» از ابن ادریس و بعد از آن «شرایع الاسلام» از محقق حلی، «الروضه البهیة» از شهیدثانی، «جواهر الکلام» از محمد حسن نجفی و ... از منابع دست اول محسوب می‌شوند.

دانشجویان چگونه می‌توانند تسلط خود را بر درس عربی و ترجمه متون، افزایش دهند؟

تسلط بر زبان عربی و متن عربی احتیاج به تمرین مداوم و استمرار بر خواندن متون مختلف فقهی و روایی دارد. ضمن اینکه اگر واقعا دانشجویان فقه در ایام گذراندن واحدهای نحوی تلاش کنند؛ تا حدودی می‌تواند کمک کار آن‌ها در فهمیدن متون عربی باشد. البته خواندن متون مختلف عربی و کتاب‌های گوناگون هم در

تسلط انسان بر متن عربی موثر است.

شما چه منابعی را برای افزایش قدرت استنباط و درک مطلب دانشجویان از متون اصلی، پیشنهاد می‌کنید؟

کتاب «تفصیل الشریعه فی شرح تحریر الوسیله» از آیت الله فاضل لنکرانی و نیز کتاب‌های؛ آیت الله مکارم شیرازی و آیت‌الله سبحانی برای افزایش قدرت استنباط و درک مطلب دانشجویان مناسب است. زیرا هر سه فقیه نامبرده با مسائل روز در ارتباط بوده‌اند و این مسئله سبب تمایز و برتری کتاب آنان است.

متاسفانه با وجود تعداد بالای واحدهای عربی، همچنان درک متون برای بسیاری از دانشجویان مشکل است. به نظر شما؛ لزومی بر تحصیلات حوزوی دانشجویان، در کنار تحصیل در دانشگاه وجود دارد؟

چنانچه برای دانشجویان، امکان تحصیل در حوزه در کنار تحصیلات دانشگاهی وجود داشته باشد، بسیار خوب است چرا که روش حوزویان از ابتدا، فهمیدن مطالب با متن است و این مسئله در تسلط بر متن و استخراج مطلب از متن بسیار موثر است. البته باید توجه نمود که؛ میزان استفاده و بهره افراد از تحصیل در حوزه و دانشگاه وابسته به تلاش خود آن‌ها است.

در رجوع به منابع، مشاهده می‌کنیم اصطلاحات تخصصی توسط فقیهان به کار رفته است. راه دستیابی به معانی آن‌ها چیست؟

کتاب‌های مختلفی اصطلاحات فقهی-اصولی را معنی کرده‌اند. کتاب «مصطلحات الفقه» از آیت الله مشکینی اردبیلی و کتاب «فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (ع)» از آیت الله محمود هاشمی شاهرودی در این خصوص مناسب هستند. البته کتاب‌های مربوط به اصطلاحات فقه، در مذهب اهل سنت نیز وجود دارد.

شده در ترم، برای تسلط بر این درس کافی نیست.

کتاب‌های مختلفی به زبان فارسی و عربی برای فهم بهتر مباحث اصول و به عنوان مقدمه این درس وجود دارد. کتاب‌های «آیت الله سبحانی» و «دروس فی علم الاصول» مرحوم «شهید صدر» در این جهت مناسب و قابل توجه است.

لطفاً اگر صحبت پایانی و توصیه‌ای برای دانشجویان عزیز در نظر دارید، بفرمایید.

در پایان هرچند خود را برای توصیه به دانشجویان عزیز شایسته نمی‌دانم، اما به عنوان کسی که سال‌ها تجربه در تدریس و حضور در کنار دانشجویان را دارم، عرض می‌کنم؛ از زمان خود و نیز از امکانات و ساعاتی که برای خواندن و فهم مطالب در اختیار دارید، کاملاً استفاده کنید چرا که این دوران دیگر برای شما تکرار نخواهد شد.

آیا تسلط بر درس اصول می‌تواند به درک متون کمک نماید؟

قطعاً تسلط بر اصول فقه برای ورود به فقه و معانی متون فقهی موثر است. اما تا زمانی که به خود متن مسلط نشویم و نتوانیم مطالب را از متن استخراج کنیم، تسلط بر اصول چندان نمی‌تواند تاثیرگذار باشد.

با توجه به اهمیت استنباط مسائل، راه‌های تسلط بر درس اصول چیست؟ چه منابعی باید به عنوان مقدمه آن در نظر گرفته شود؟

راه تسلط بر درس اصول همانند هر درس دیگر؛ خوب خواندن و استفاده از اساتید در این زمینه است. همچنین بهتر است دانشجویان در کنار سر فصل‌هایی که در دانشگاه به آن‌ها آموزش داده می‌شود، به متون و کتاب‌های دیگر اصولی نیز رجوع کنند تا بر درس اصول تسلط بهتر و بیشتری بیابند. چرا که با توجه به محدودیت زمانی، اکتفا کردن به دروس ارائه

نحوه ارائه دادخواست حقوقی

زهرآدات اجدی
کارشناس فقه و مبانی حقوق اسلامی

نحوه ارائه دادخواست حقوقی

طبق ماده ۲ قانون آیین دادرسی مدنی؛ «هیچ دادگاهی نمی‌تواند به دعوایی رسیدگی کند، مگر اینکه شخص یا اشخاص ذی نفع یا وکیل یا قائم مقام یا نماینده قانونی آنان رسیدگی به دعوا را برابر قانون درخواست نموده باشند.»

و همچنین طبق ماده ۴۸ همین قانون؛ «شروع رسیدگی در دادگاه مستلزم تقدیم دادخواست می‌باشد. دادخواست به دفتر دادگاه صالح و در نقاطی که دادگاه دارای شعب متعدد است به دفتر شعبه اول تسلیم می‌گردد.»

برای رسیدگی به یک دعوا در دادگاه، شما باید در نخستین مرحله دادخواستی را به عنوان طرح دعوا به دادگاه صالح ارائه دهید.

در گذشته باید برگه‌ای را از محل فروش اوراق قضایی در دادگستری و مجتمع‌های قضایی تهیه می‌کردید، اما امروزه دیگر در همه مراکز استان‌ها این برگه پذیرفته شده نیست و باید به سایت خدمات الکترونیک قضایی مراجعه کنید و فرم را آنجا پر کنید یا با پرداخت مبلغی کارمندان دفاتر آن را تکمیل کنند. دقت کنید که در دعوای کیفری شما روی هر برگه‌ای می‌توانید شکایت خود را تنظیم کنید اما در دعوای حقوقی باید شما دادخواست را تقدیم دادگاه صالح کنید.

دادخواست شامل چه مواردی است؟

خواهان کسی است که خواسته‌ی خود را مطرح می‌کند (مطرح کننده‌ی دعوا) و خوانده (کسی که دعوا علیه او مطرح شده) را فرا می‌خواند و شما حداقل باید نام و

نام خانوادگی و آدرس طرف مقابل را در این بخش وارد نمایید. اگر خوانده شما مجهول المکان باشد باید در روزنامه یکبار آگهی منتشر کنید و اگر مراجعه‌ای صورت نگرفت، دادگاه غیابی حکم را صادر می‌کند. در بخش خواسته نیز شما باید آنچه را که از خوانده می‌خواهید به روشنی بیان کنید چرا که در صورت مبهم بودن و خواسته‌های غیر مرتبط با یکدیگر دادگاه فقط می‌تواند به یک خواسته‌ی شما رسیدگی کند و به بیش از آن نمی‌تواند.

نحوه ارائه دادخواست شما باید به گونه‌ای بی‌عیب و نقص باشد چرا که در غیر این صورت موجب خساراتی به شما و دادگستری می‌شود. پس دادخواست خود را به شکل قانونی اقامه کنید. دادخواست اگر مشخص و روشن نباشد، توقیف می‌شود و با ارسال اخطار رفع نقص از خواهان خواسته می‌شود تا آن را اصلاح کند و اگر چنین کاری صورت نگرفت تمام هزینه‌های شما بی‌اثر خواهد شد.

یکی از مهم‌ترین موارد آن است که آن را به زبان فارسی بیان کنید چرا که اگر بر فرض به زبان لری باشد، اصلاً دادخواست محسوب نمی‌شود. قسمت منضمات، دلایل دادخواست را ذکر کنید و به این ترتیب مدارک شما یکبار اسکن می‌شود و به تعداد خواندگان چاپ می‌شود. و بعد در قسمت شرح دادخواست شما باید خواسته و موضوع دعوی خود را ساده بیان کنید. در آخر با حضور در دفاتر خدمات الکترونیک قضایی دادخواست را امضا کنید و اثر انگشت خود را روی آن قرار دهید. خواسته دعوی ممکن است اموال منقول یا غیر منقول، خسارت، تخلیه، تقسیم ملک، طلاق و غیر باشد و البته بهای آن باید مشخص شود.

انواع دادخواست

- ۱- دادخواست مطالبه وجه
- ۲- دادخواست مطالبه وجه چک
- ۳- دادخواست اعسار
- ۴- دادخواست الزام به تنظیم سند
- ۵- دادخواست تأمین دلیل
- ۶- دادخواست خلع ید
- ۷- دادخواست طلاق
- ۸- دادخواست تمکین

پس شما با ارائه‌ی دادخواست، ادعای خود را نزد قاضی عادل می‌برید تا او قضاوت کند. بهتر است برای انجام چنین کاری نزد کارشناس حقوقی بروید و از او راهنمایی بخواهید.

دائرة کسری جمهوری اسلامی ایران

برگ دادخواست به دادگاه عمومی

متخذهات طرفین	نام	نام خانوادگی	سن	شغل	محل اقامت	شهرستان
خواهان					محل اقامت: بخش خیابان - کوچه - پلاک - کدپستی	شهرستان
خوانده					دهستان (کدپستی حتماً قید شود)	محل اقامت: بخش خیابان - کوچه - پلاک - کدپستی
وکیل یا نماینده قانونی						
خواسته یا موضوع و بنای آن	ریال به میزان..... ریال به انضمام کلیه خسارات قانونی با قرار تأمین خواسته					
دلائل و منضمات دادخواست (مدارک)	کپی مصدق رسید عادی فاکتور/ قبض فرض الحسنه					
ریاست محترم مجتمع قضایی						
با سلام احتراماً به استحضار می‌رساند: به موجب کپی مصدق..... فقره رسید عادی/ فاکتور/ قبض فرض الحسنه پرداختی تقدیمی، اینجانب مبلغ..... ریال از خوانده/خواندگان طلبکارم که نامبرده/نمبردگان با وصف مراجعات مکرر و حلول سررسید از تأدیه و پرداخت آن خودداری می‌کنند فلذا با تقدیم این دادخواست رسیدگی به خواسته اینجانب و صدور حکم بحکمیت خوانده/خواندگان به پرداخت مبلغ..... ریال مستنداً به ماده ۱۶۸ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی به انضمام کلیه خسارات قانونی و هزینه دادرسی در حق اینجانب مورد تقاضاست بدینا نیز صدور قرار تأمین خواسته و اجرائی فوری آن وفق ماده ۱۰۸ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی تقاضا می‌شود.						
شماره و تاریخ ثبت دادخواست	ریاست محترم شعبه دادگاه		محل نشانی تسبیر			
نام و نام خانوادگی ارجاع کننده	تاریخ		محل امضاء - مهر - اثر انگشت			
محل نشانی تسبیر محل امضاء - مهر - اثر انگشت						

توجه ۱) در صورتیکه خوانده نامشخص باشد از طریق قضایی به صورت حضوری در دفتر دادگاه یا از طریق تلفن یا نظیر با پست الکترونیکی به وی اطلاع شود در بابین شرح دادخواست با ذکر دقیق شماره های مربوط اعلام نماید تا امر اطلاع سریع تر صورت گیرد.
 توجه ۲) چنانچه شرح دادخواست بیش از منته حاضر باشد از منتهات مخصوص ائده شرح دادخواست استفاده شود.

مصاحبه با سرکار خانم دکتر زهرا آل اسحاق با موضوع «میزان اهمیت نگارش مقاله برای دانشجویان مقطع ارشد، انواع مقاله و ساختار آن‌ها»

در این شماره این افتخار را داشتیم که در خدمت سرکار خانم دکتر زهرا آل اسحاق خوئینی عضو هیئت علمی گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی باشیم. از ایشان و فرصتی که در اختیار ما قرار دادند، بسیار سپاسگزاریم و از خداوند متعال برای ایشان و خانواده محترمشان توفیق روز افزون می‌طلبیم.

آمنه چرعه‌ها
کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱
۱۴۹۱

نشریه علمی - تخصصی انجمن علمی
دانشجویی فقه و مبانی حقوق اسلامی

چرا نگارش مقاله توسط دانشجویان، خصوصاً در مقطع ارشد، اهمیت دارد؟

در کشور ما، مقطع ارشد حد فاصل بین دو مقطع کارشناسی و دکتری است. و قرار بر این بوده است که بیشتر آمادگی پژوهشی دانشجویان را تامین نماید، تا آمادگی لازم برای مقطع دکتری و دادن یک تز و رساله‌ی علمی کسب شود. بنابراین؛ در مقطع ارشد، انتظار علم آموزی به میزانی که در مقطع کارشناسی وجود دارد، نمی‌رود. و دانشجویان باید با تدوین مقالات، به مرور آمادگی لازم را بدست آورد. برای این امر؛ ابتدا از مقالات جزئی در هر درسی که برای او گذاشته می‌شود، شروع می‌کند و با تدوین پایان‌نامه یک کار پژوهشی عمیق‌تر و وسیع‌تر انجام می‌دهد تا بتواند وارد مقطع دکتری شود. از طرف دیگر، نوشتن مقالات پژوهشی برای افراد، به عنوان یک رزومه محسوب می‌شود. و برای مقطع دکتری، داشتن مقالات، بسیار بااهمیت است. و درواقع یکی از معیارهای پذیرفته‌شدن فرد در مصاحبه دکتری همین موضوع است، خصوصاً اگر دانشجو بتواند مقاله‌ی علمی-پژوهشی بنویسد. چرا که این امر، نشان می‌دهد؛ دانشجو از جهت علمی، توانایی و رشد یافته است تا بتواند یک تز مناسب و کامل برای مقطع دکتری ارائه کند.

انواع مقالات ISI، ISC، علمی پژوهشی و کنفرانسی چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟

انواع مقالات؛ علمی-پژوهشی، ISI و ISC نشان‌دهنده‌ی درجات مقالات هستند. موسسه‌ی ISI یک موسسه‌ی بین‌المللی است که طبق استانداردهای جهانی؛ هر ساله یک مجموعه از مجلات را تعیین می‌نماید، که این مجموعه از درجه ISI برخوردار هستند. لازم به ذکر است؛ در پذیرش این مجلات، بسیار سختگیری به عمل می‌آید. این نوع مجلات هم در داخل و هم در خارج از کشور ما مشغول فعالیت هستند. پس برخی از مجلات، به جهت کار علمی و پژوهشی

که می‌کنند، موسسه‌ی ISI آن‌ها را انتخاب می‌کند و این درجه را به آن‌ها اعطا می‌کند. این بررسی توسط موسسه، به صورت هر ساله انجام می‌شود. در نتیجه ممکن است یک مجله در یک سال از درجه ISI برخوردار شود و در سال دیگر این درجه را از دست بدهد.

از جهت امتیاز نیز مجلات اندکی هستند که از امتیاز ISI برخوردار باشند. چراکه امتیاز بسیار بالایی دارد و در رتبه اول قرار می‌گیرد. مقالات ISC در رتبه‌ی دوم قرار می‌گیرند و نسبت به نوع قبلی، مجلات زیادی از این امتیاز برخوردار هستند. موسسه‌ی ISC در کشور ایران و در شهر شیراز واقع است. و مجلات معتبر داخلی و برخی از مجلات معتبر خارجی را نمایه می‌کند. کار این مجموعه در واقع، گردآوری مجلات جهان اسلام است.

پس دقت بفرمایید که دو موسسه ISI و ISC موسسه‌هایی هستند که؛ مجلات را از جهت علمی رصد کرده و آن‌ها را نمایه می‌کنند، یعنی؛ چکیده و در برخی موارد، منابع آن‌ها را در سایت خود قرار می‌دهند. و از این همینجا مشخص می‌شود، مجلات از نظر علمی، در چه سطحی هستند.

اما توضیح مقالات با درجه‌ی علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی (مروری) متفاوت است. مجموعه شرایط یک مقاله، از نظر علمی، درجه‌ی مقاله و نوع آن را مشخص می‌کند. هنگامیکه یک مقاله دارای درجه علمی-پژوهشی است که؛ از جهت علمی، دارای یک نوآوری باشد، یعنی؛ یک دغدغه و پژوهش جدیدی را به جامعه علمی، اضافه کرده باشد. یا چنانچه موضوع تکراری است، با نگاه جدیدی مطلب بررسی شده و حاوی استدلال‌های جدید باشد. در این نوع مقاله یک سری عناصر و المان‌ها وجود دارد که باید رعایت شود. مقاله‌ی علمی-ترویجی (مروری)؛ برای ترویج علم و بیشتر در جهت روشن شدن مفهوم یک مطلب است. به عبارت دیگر، بخش اعظم کار، توصیف یک موضوع است. آنچه که امروزه به عنوان یک رزومه قوی

برای دانشجو محسوب می‌شود، داشتن مقاله در مجلات علمی-پژوهشی است. نکته‌ی قابل ذکر در این موضوع این است که؛ اخیراً درجه‌ی علمی مقالات، از نظر وزارت علوم، در یک سطح است. و بنابراین یک مجله هر دو نوع مقالات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی را می‌تواند دریافت کند و تعیین امتیاز مقاله و نوع آن با داور مجلات است. مجلات علمی-تخصصی، فصلنامه‌ها، ماهنامه‌ها و سایر مجلات از نظر علمی در درجه‌ی بعدی قرار می‌گیرند. فرایند دریافت مقاله، توسط مجلات در سایت تعریف شده قرار می‌گیرد. سپس مقاله و چکیده (به دو زبان فارسی و انگلیسی) در قسمت مخصوص آن بارگذاری می‌شوند و مورد داوری قرار می‌گیرند. ممکن است مقاله در همان مرحله‌ی اول رد شود. اما چنانچه مقاله تایید شد، معمولاً دو داور آن را بررسی می‌کنند و امتیاز آن مقاله از جهت علمی تعیین می‌شود. در این مرحله امکان دارد، داور اصلاحاتی را لازم بداند. همچنین اگر یکی از داورها مقاله را رد کلی کند، داور سوم تعیین می‌شود و با رد مقاله توسط داور سوم، مقاله به طور کلی رد خواهد شد.

مقالات کنفرانسی، مقالاتی هستند که در همایش‌ها و کنفرانس‌ها ارائه می‌شوند. معمولاً یک تبلیغ و بروشور قبل از برپایی همایش، به همه‌ی دانشگاه‌ها و مراکز علمی صادر می‌شود. و از افراد درخواست می‌شود تا در یک بازه زمانی معین، مقالات خود را ارسال نمایند. در این روش، غالباً ابتدا چکیده مقالات و بعد از پذیرفته شدن چکیده، اصل مقالات را دریافت می‌کنند. معمولاً پس از دریافت هزینه، گواهی پذیرش از سوی همایش ارائه می‌شود. تعداد بسیار محدودی از مقالاتی که در همایش‌ها پذیرفته شده یا در آنجا ارائه می‌شوند، در مجلات پژوهشی چاپ می‌شوند. لازم به توضیح است، مقالات همایشی نمایه می‌شوند اما درجه‌ی آن‌ها پایین‌تر است زیرا ارزیابی و داوری شدیدی مانند مقالات علمی-پژوهشی ندارند. این نوع مقالات برای شروع کار مقاله‌نویسی دانشجو مناسب هستند ولی اگر

مقاله از جهت علمی ارزشمند باشد، بهتر است در مجلات ارائه شود. چراکه معمولاً کنفرانس‌ها به تعداد محدودی اجازه‌ی چاپ و ارائه‌ی شفاهی می‌دهند. (ارائه‌ی شفاهی مقاله نیز دارای امتیاز است). بنابراین مقالات با درجه‌ی ISI و علمی-پژوهشی نسبت به سایر موارد از درجه‌ی بالاتری برخوردارند و معمولاً دستیابی به آن‌ها برای دانشجویان مشکل است.

📌 برای نگارش مقاله، دانشجو چگونه باید «موضوع یابی» کند؟

نکته‌ی بسیار مهم در نوشتن مقاله، داشتن یک دغدغه و پرسش است. و این امر در نگارش مقاله‌ی علمی-پژوهشی اهمیت بیشتری دارد. در نگارش مقاله‌ی علمی-ترویجی، مقاله‌ی فرد و سوال او برای توصیف یک علم است و نکته‌ی جدید و نوآوری ندارد. اما برای نوشتن مقاله‌ی علمی-پژوهشی، دانشجو باید دارای دغدغه و نوآوری بوده و مطلب به‌روز باشد. مانند اینکه در تعیین شغل گفته می‌شود؛ فرد باید نسبت به آن علاقه‌مند باشد، برای یک کار پژوهشی نیز دغدغه‌ی شخصی فرد بسیار کمک‌کننده است و مانند موتور محرک عمل کرده و کار را برای انسان آسان‌تر می‌کند.

پس ما معمولاً برای تدوین مقاله به عنوان اولین کاری که، به عنوان استاد، از دانشجو می‌خواهیم، پیدا کردن دغدغه و بررسی تفکر ذهنی خود دانشجو است تا دریابیم دانشجو به چه موضوعی علاقه‌مند است. پس بسیار مهم است که از همان بدو ورود به دوره ارشد، (با داشتن درس‌هایی که وجود دارد)، دانشجو بتواند در طرح‌ها و مسائلی که در دوره‌ی درسی توسط اساتید محترم ارائه می‌شود، جستجو کند و دغدغه‌ی فکری خود را بیابد. و بدین ترتیب دانشجو می‌تواند بررسی کند که چه موضوعی علاقه‌ی او را به خود جلب می‌کند. هنگامیکه علاقه و تمایل فرد وجود داشته باشد، کار پژوهشی با نتیجه‌ی بسیار بهتری همراه خواهد بود. پس

آنچه مهم است، پیدا کردن یک دغدغه از جهت پژوهشی است.

البته باید به این نکته توجه شود که، ممکن است دانشجو فی البداهه دغدغه‌ای در ذهن خود نداشته باشد اما کم کم و با اضافه شدن علم خود، به کمک تحصیل در دوره‌ی ارشد و نیز با جستجوی مطلب در سامانه‌ها، پایگاه‌های علمی و فضای مجازی می‌تواند به دغدغه‌ی خود پی ببرد. اما نه آنکه بررسی کند و ببیند چه مقالاتی کار نشده است و بیان کند آنچه کار نشده، دغدغه‌ی او است. بهتر است خود دانشجو به کمک آنچه بیان شد، صاحب دغدغه شود.

در نگارش هر کدام از انواع مقاله، چه نکاتی باید مد نظر قرار داده شود؟

برای نوشتن مقالات، یک چهارچوب مشترکی وجود دارد که باید رعایت شود. و اگر آنچه که باید، در مقاله مورد توجه قرار گیرد، معمولاً می‌توان گفت؛ مقاله کامل است. همانگونه که گفته شد، تفاوت مقاله‌ی علمی-پژوهشی، علمی-ترویجی و تخصصی، در همان داشتن نوآوری و سوال اصلی است. معمولاً مقاله‌ی علمی-پژوهشی، در پاسخ به یک یا دو سوال اصلی و فرضیه‌ای است که به این سوال‌ها پاسخ می‌دهد.

شاکله‌ی کار مهم است. یک مقاله از قسمت‌های ذیل تشکیل شده است؛

- ۱) چکیده و کلیدواژه‌های اصلی
- ۲) مقدمه
- ۳) متن اصلی
- ۴) یافته‌ها
- ۵) فهرست منابع

نکته‌ی بسیار مهم، قبل از ورود به متن اصلی، پیشینه پژوهشی یا همان نظریه‌ی مقاله بسیار مهم است. یعنی اینکه؛ کارهای انجام شده روی موضوع بیان شود و نحوه پرداختن نویسنده به موضوع باید، «علمی» (بررسی کارهای انجام شده روی موضوع تا آن زمان و بیان مستند مطالبی که قرار است عنوان شود). باشد. سپس

فرد نوآوری خود را نسبت به پیشینه پژوهش بیان می‌کند. به میزانی که چند قسمت گفته شده، قوی کار شده باشد و بر طبق اسلوب مشخص تدوین شود، درجه‌ی علمی مقاله بالاتر می‌رود و می‌تواند درجه‌ی علمی-پژوهشی یا ISI را به خود اختصاص دهد. و چنانچه مقاله در حد توصیف و تبیین موضوع باشد، در رده مقاله‌های علمی-ترویجی و مروری و بعد از آن در رده‌های پایین‌تری مثل علمی-تخصصی قرار می‌گیرد.

چگونه می‌توان از صحت اعتبار مجلات و ژورنال‌ها اطمینان حاصل کرد؟

این سوال بسیار مهمی است. هر سال وزارت علوم، فهرستی را تعیین می‌کند و اعتبار مجلات را مشخص می‌کند. همچنین این وزارتخانه، یک بلک لیست (لیست سیاه) از مجلات داخلی و خارجی تهیه می‌کند تا برای نگارنده مقاله مشخص شود که چه مجلاتی معتبر نیستند. یکی از علل این کار این است که؛ برخی از مراکز (محدود) علمی، هزینه‌ای را از فرد می‌گیرند تا مقاله‌ی او را برای چاپ به مجلات خارجی ارسال کنند درحالی‌که آن مجله در لیست سیاه وزارت علوم است و در نتیجه فرد به لحاظ مالی زیان بسیاری را متقبل می‌شود.

به نظر شما دانشجو چگونه می‌تواند بر زبان انگلیسی تخصصی رشته فقه و حقوق تسلط یابد؟ در این راستا یادگیری چه مهارت‌هایی می‌تواند به او کمک کند؟

بهترین راهکار برای افزایش مهارت زبان تخصصی انگلیسی، به دلیل اهمیت درک مطلب، خواندن مقالات و منابع است. این موضوع بسیار حائز اهمیت است که فرد برای ارتقا سطح زبان خود، بتواند مقالات داخلی و خارجی را از مجلات معتبر تهیه کند. ابتدا ممکن است کار سنگین به نظر برسد اما با مطالعه بیشتر و افزایش دایره لغات، خواندن مقاله نیز آسان‌تر خواهد شد. به میزانی که یک مقاله مرور و لغات آن

در هر پاراگراف تکرار شود، «درک مطلب کلی» فرد نسبت به هر صفحه از مقاله افزایش خواهد داشت و همین امر به توسعه و رشد سطح زبان انگلیسی فرد کمک شایانی خواهد کرد.

توصیه و پیشنهاد شما در جهت تسهیل نگارش مقاله برای دانشجویان چیست؟

برای تسهیل کار نگارش مقاله، مهم است که دانشجو ابتدا دغدغه‌ی خود را بیابد و سپس مقاله‌های مرتبط با موضوع خود را از پایگاه‌های مختلف مثل؛ «نورمگز» و «مگ ایران» مطالعه کند تا علم خود را افزایش دهد و به همان نسبت توانایی‌های نوشتاری دانشجو نیز بیشتر می‌شود. نکته کلیدی در این کار، «نداشتن ترس از نوشتن» است. همچنین یکی از راهکارهای افزایش مهارت مقاله نویسی، ارائه‌ی مطلب اولیه‌ی دانشجو به اساتید محترم و دانشجویان در مقاطع بالاتر است. این موضوع کمک می‌کند، کار اصلی دانشجو که همان «پایان‌نامه نویسی» است، به شکل علمی-تخصصی و مناسبی نگاشته و ارائه شود. آنچه اهمیت دارد، عدم ترس از انجام کار است زیرا همه‌ی دانشجویان در ابتدای کار بدون تجربه بوده‌اند. و تجربه‌ی نگارش مقاله با سطح بالای علمی جز با؛ شروع به نوشتن مقالات توسط فرد و ترس نداشتن از طی مسیر، کسب نخواهد شد.

در ابتدای کار، دانشجو باید با نوشتن مقالات کلاسی با موضوعاتی که مدنظر اساتید محترم می‌باشد، قدم اول خود را در این راه بردارد. و با توجه به آنچه گفته شد، خود را برای نوشتن کار نهایی یعنی؛ پایان‌نامه، آماده کند. نکته‌ی کلیدی در زمینه‌ی تدوین مقالات کلاسی؛ در یک راستا بودن آن‌ها با یکدیگر و موضوع اصلی پایان‌نامه است. در این روش دانشجو از ابتدا، حوزه‌ی علاقه‌مندی خود را در زمینه‌ی؛ خانواده، اقتصاد، بین‌الملل، حقوق شهروندی و ... می‌یابد و با نگارش مقالات دوره‌ی ارشد در راستای یک موضوع، به نگارش تخصصی‌تر پایان‌نامه خود کمک خواهد کرد.

لطفاً اگر صحبت پایانی و توصیه‌ای برای دانشجویان عزیز دارید، بفرمایید.

کارگاه‌هایی برای نگارش صحیح قسمت‌های مختلف یک مقاله اعم از چکیده، مقدمه و ... وجود دارد، که شرکت در آن‌ها می‌تواند برای دانشجو بسیار کمک‌کننده باشد. چراکه همانطور که بیان شد، دانستن شاکله‌ی هر کدام از بخش‌های مقاله بسیار مهم است.

برای مثال، «چکیده هر مقاله» پاسخگویی به سه سوال ذیل است؛

- ۱- چرا؟ یعنی؛ چرا این موضوع را انتخاب کردید؟
- ۲- چی؟ یعنی؛ بعد از انجام تحقیق به چه یافته‌هایی دست پیدا کردید؟
- ۳- چگونه؟ یعنی؛ چگونه و از چه روشی به یافته‌ها رسیده‌اید؟

بنابراین چکیده‌ی هر مقاله باید سه مورد ذکر شده را دربر داشته باشد. «مقدمه» نیز چهارچوب خاص خود را دارد و باید حتماً پیشینه پژوهش در این قسمت بیان شود. همچنین تقسیم‌بندی «متن اصلی» به دو یا سه عنوان کلی که دارای نظم منطقی هستند، اهمیت دارد.

آنچه بیان شد نکات ریزی است که دانشجو باید در مرحله‌ی انجام و اجرا آن‌ها را مدنظر قرار دهد و با شروع به کار، آن را تجربه کند.

ان شاء الله دوستان به آسانی بتوانند این مسیر را طی کرده و نتایج مناسبی کسب کنند.

آرزوی توفیق برای همه‌ی دوستان و عزیزان دانشجو دارم.

استاد عزیز؛ سرکار خانم دکتر زهرا آل اسحاق، از فرصتی که در اختیار ما قرار دادید و نکات کلیدی و طلایی که فرمودید، بسیار سپاسگزاریم و آرزوی سلامتی و توفیق روزافزون برای شما و خانواده محترمتان داریم.

آنچه برای زنان مهم‌تر از مهریه است

موارد در دریافت این حقوق با مشکلات بسیاری مواجه می‌شود.

برای ایجاد تعادل و رفع اندک این نابرابری، می‌توان از شروط ضمن عقد استفاده نمود. شروط ضمن عقد؛ شروطی هستند که زوج و زوجه بر سر آن به توافق رسیده و آن را به متن سند عقد اضافه می‌نمایند؛ در حقیقت باید گفت که برای هر عقد شروطی معتبرند که مورد توافق زوجین واقع و به امضاء آنها رسیده باشد. باوجود موجودیت این قانون، شروط ضمن عقد، بسیاری از افراد، حتی قشر تحصیل کرده جامعه، به آن توجهی نداشته‌اند. بی‌اطلاعی بانوان از این امتیاز و بی‌توجهی به آن موجب دردسرهایی شده است. البته کلیه دفاتر ازدواج به لحاظ شرعی و قانونی مکلفند، قبل از انشاء عقد ازدواج، یک به یک موارد موجود در سند نکاح را برای زوجین بازگو کنند.

در بسیاری از موارد، زوجه اگر از بیان شروط دارد و با وجود برخی تابوهای موجود در جامعه امروز، از بیان آنها خودداری می‌کند یا به اصطلاحی؛

امروزه در مبحث ازدواج توجه به اموری همچون تشکیلات خواستگاری، مراسم ازدواج، جهیزیه و ... موجب آن شده است تا به امر مهمی همچون مطالبی که مورد امضا، در سند ازدواج قرار می‌گیرد، بی‌توجه باشیم. ازدواج از عقود است که حقوق و تکالیفی را برای زوج و زوجه ایجاد می‌نماید. متأسفانه شاهد آن هستیم که زوج و زوجه به هنگام جاری‌شدن عقد تنها به امضا سند پرداخته، بدون آنکه اطلاعی از شروط موجود در سند عقد داشته باشند.

در حقوق مدنی ایران، حقوق و تکالیف بین زوج و زوجه به صورت مساوری تقسیم نشده است و زوجه با از دست دادن حقوقی، تکالیفی بر وی وارد می‌شود. از حقوق مادی و معنوی که از دست می‌دهد می‌توانیم به؛ حق سفر، اشتغال، انتخاب مسکن، ولایت بر فرزندان و جدایی از همسر (طلاق) و ... اشاره کنیم. زوجه با از دست دادن این حقوق، مشمول دریافت نفقه مهریه می‌شود. در صورتی که در بسیاری از

گمان می‌کنند که گفتن از شروط برای دوران طلاق و فسخ نکاح، خوش‌یمن نخواهد بود. در حقیقت آن دوازده موردی که زوج و زوجه در سند نکاح آن را امضا می‌کنند، شروطی است که مرد به زن وکالت می‌دهد با اثبات آن شرایط، برای طلاق وکالت داشته باشد. پس نباید اگراهی در بیان آن در هنگام ثبت نکاح باشد.

انواع شروط ضمن عقد

برخی شروط ضمن عقد معتبر نیستند. از میان آن‌ها برخی باعث باطل شدن عقد ازدواج هم می‌شوند ولی برخی لطمه‌ای به عقد ازدواج نمی‌زنند و فقط آن شرط اعتباری ندارد.

بر اساس ماده ۲۳۲ قانون مدنی: شروط مفصله ذیل باطل است ولی مفسد عقد نیست؛

۱- شرطی انجام آن غیرمقدور باشد؛ شروطی که عرف عملاً آن را غیرمتعارف بدانند. مانند آنکه؛ زوج، مرده‌ایی را زنده کند یا به زن در طی یک روز زبان چینی بیاموزد؛ در ارتباط با مهریه‌های سنگین نیز که پرداخت آن بر حسب عرف غیرمقدور است، این ماده پذیرفته است.

۲- شرطی که در آن نفع و فایده نباشد؛ مانند؛ طی کردن مسافت تهران تا قزوین با شتر.

۳- شرطی که نامشروع باشد؛ شرطی که مخالف قوانین امری باشد. قوانین امری مربوط به نظم و مصلحت عمومی می‌شود و برخلاف قوانین تفسیری افراد نمی‌توانند علیه آن‌ها توافق کنند. به‌طور کلی بیشتر قوانین مربوط به ازدواج در زمره‌ی قوانین امری است. برای نمونه؛ شرط شود که مرد حق طلاق نداشته باشد، شرط شود که ریاست خانواده با زن باشد، شرط شود که مرد حق ندارد به رابطه خود با همسر قبلیش ادامه بدهد، شرط شود که زن در کارها و روابط خود کاملاً آزاد باشد و ...

در فقه شیعه به مواردی از شروط مخالف شرع نیز اشاره شده، برای مثال سید روح‌الله خمینی در «تحریرالوسیله» می‌نویسد: مثل اینکه زن شرط

کند که هر وقت دلش خواست از منزل بیرون برود و هر جا که خواست برود شوهر مانع او نشود، یا شرط کند که شوهرش حق همسری دیگری را ندهد مثلاً با او نخواهد.

بسیاری از فقها شرط به اینکه مرد همسر دیگری نگیرد را هم از جمله شروط باطل می‌دانند و در واقع آن را مثال اصلی چنین شرطی ذکر کرده‌اند. برای مثال محمدحسن نجفی در شرائع می‌نویسد: اگر شرط خلاف مشروعی کند. مثلاً بر سر او زن نگیرد یا با کنیزانش آمیزش جنسی نکند، شرط باطل است. ولی، عقد و مهریه صحیح است.

شهید اول هم در لمعه می‌نویسد: «اگر شرط مخالف شرع شود شرط باطل و عقد و مهریه صحیح است، مانند اینکه شرط کند سرش زن نگیرد.»

در نظام حقوقی ایران از سویی می‌توان به استناد ماده‌ی ۹۵۹ قانون مدنی که می‌گوید: «هیچ‌کس نمی‌تواند به‌طور کلی حق تمتع یا حق اجراء تمام یا قسمتی از حقوق مدنی را از خود سلب کند» شرط خودداری از چند همسری را باطل دانست. البته اگر شرط صحیح شناخته شود با توجه به حصری بودن موارد فسخ نکاح به هیچ وجه نمی‌توان به بطلان نکاح دوم یا حق فسخ همسر اول رأی داد و تنها می‌توان حق مطالبه خسارت برای زن قائل شد.

مهم‌ترین شروط ضمن عقد

از مهم‌ترین شروط ضمن عقد که زوجه می‌بایست به آن‌ها توجه لازم را داشته باشد:

شرط حق تحصیل

زوج، زوجه را در ادامه تحصیل تا هر مرحله که زوجه لازم بداند و در هر کجا که شرایط ایجاب نماید، مخیر می‌سازد.

شرط حق اشتغال

زوج، زوجه را در اشتغال به هر شغلی که مایل باشد، در هر کجا که شرایط ایجاب نماید، مخیر می‌کند.

شرط حق خروج از کشور

در این خصوص باید توجه کرد که حق طلاق تحت هر شرایطی از حقوق مرد است. به هیچ طریقی نمی‌توان این حق را از او سلب کرد یا به دیگری داد. پس عبارت «دادن حق طلاق به زن» غلط است و باید از «دادن وکالت در طلاق به زن» حرف زد. یعنی زن از طرف مرد وکالت دارد که اجرای حق طلاق او را بخواهد.

زوج به زوجه، وکالت بلاعزل می‌دهد که با همه اختیارات قانونی بدون نیاز به اجازه شفاهی یا کتبی مجدد شوهر، از کشور خارج شود. تعیین مدت، مقصد و شرایط مربوط به مسافرت به خارج از کشور به صلاحدید خود زن است.

شرط حق تعیین مسکن

حق انتخاب مسکن و تعیین شهر یا محلی که زندگی مشترک در آنجا ادامه پیدا کند با زوجه خواهد بود.

شرط حق حضانت فرزندان

زوجین ضمن عقد خارج لازمی توافق می‌نمایند اولویت در حضانت فرزند یا فرزندان مشترک در صورت طلاق با مادر خواهد بود، اعم از اینکه مجدداً ازدواج کند یا خیر.

شرط تنصیف

بنابر این شرط، کلیه اموالی که زوجین پس از ازدواج به دست آورده‌اند به نسبت مساوی بین آنها تقسیم می‌شود. بهتر است این شرط به این صورت ذکر شود: زوج و زوجه متعهد می‌شوند هنگام جدایی اعم از اینکه متارکه به درخواست مرد باشد یا به درخواست زن، کلیه دارایی که بعد از ازدواج دائم زوجین به دست می‌آورند بین آنها به منصفه تقسیم شود.

شرط حق وکالت در طلاق

زوج به زوجه وکالت بلاعزل با حق توکیل به غیر می‌دهد تا زوجه در هر زمان و تحت هر شرایطی از جانب زوج اقدام به مطلقه نمودن خود از قید زوجیت زوج به هر قسم طلاق، اعم از بائن و رجعی و خلع یا مبارات، به هر طریق اعم از اخذ یا بذل مهریه نماید.

گپ و گفتی خودمانی با سرکار خانم افسانه نجفی پذیرفته شده آزمون مرکز و کلا (مشاوران حقوقی) سال ۹۸ دانش آموخته رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه الزهرا (س)

آمنه چپرےھا
کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

منابع من برای هر کدام از درس‌ها بدین شرح بود؛
۱- حقوق مدنی؛ کتاب «شرح جامع قانون مدنی» از جناب آقای دکتر فرهاد بیات به همراه کتاب تست «مجموعه پرسش‌های چهارگزینه‌ای حقوق مدنی» از جناب آقای دکتر مجید قربانی لاچوانی
۲- حقوق تجارت؛ کتاب «مختصر حقوق تجارت» از جناب آقای دکتر محمد مهدی توکلی به همراه کتاب تست «مجموعه سوالات طبقه‌بندی شده حقوق تجارت» از سرکار خانم نیلوفر حسینی

۳- اصول فقه؛ کتاب «اصول فقه به روش ساده» از سرکار خانم سمیرا سید محمدی
۴- آیین دادرسی مدنی؛ کتاب «مختصر آیین دادرسی مدنی» از جناب آقای دکتر محمد مهدی توکلی به همراه کتاب تست «مجموعه سوالات طبقه‌بندی شده آیین دادرسی مدنی» از جناب آقای امیر کمالوند
۵- قانون مجازات اسلامی؛ کتاب «قانون یار مجازات اسلامی» به همراه کتاب تست «مجموعه سوالات طبقه‌بندی شده موضوعی حقوق جزای عمومی» از جناب آقای اسماعیل ساولانی و «مجموعه سوالات طبقه‌بندی شده موضوعی حقوق جزای اختصاصی» از جناب آقای رضا شکری
۶- آیین دادرسی کیفری؛ کتاب «قانون یار آیین دادرسی کیفری» به همراه کتاب تست «مجموعه سوالات طبقه‌بندی شده آیین دادرسی کیفری» از جناب آقای اسماعیل ساولانی
همه‌ی این کتاب‌ها، برای اینجانب، متن روانی داشتند و همچنین جامع و کامل بودند.

ضمن تبریک موفقیت شما در مرحله کتبی و شفاهی آزمون وکالت مرکز، لطفاً برای آشنایی خوانندگان عزیز، خودتان را معرفی کنید.

سلام عرض می‌کنم خدمت دوستان عزیزم. ضمن آرزوی موفقیت در آزمون پروانه کارآموزی وکالت؛ بنده افسانه نجفی هستم متولد سال ۱۳۷۵ و فارغ التحصیل سال ۱۳۹۶ در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی از دانشگاه الزهرا (س).

برای داوطلبان آزمون‌های حقوقی، ساعت و چگونگی مطالعه پذیرفته شدگان، همواره مورد سوال است. شما برای این آزمون از چه زمانی مطالعه خود را آغاز کردید؟ تعداد ساعات‌های مطالعه‌تان در هر روز چقدر بود؟

بنده بعد از فارغ التحصیلی مطالعه را شروع کردم. سال اول بیشتر کتاب‌های مرجع را برای تقویت پایه مطالعه کردم و در آزمون سال ۹۷ شرکت کردم اما موفق به کسب رتبه نشدم. از فروردین ماه سال ۹۸ برای آزمون ۹۸ مطالعه کردم. در ماه‌های ابتدایی روزی ۶ ساعت درس می‌خواندم و در ۳ ماه آخر روزی ۱۲ ساعت. در هر روز ۶ درس منبع را مطالعه می‌کردم بدین صورت که هر کدام از درس‌ها را به مدت ۲ ساعت مطالعه می‌کردم و به همراه آن‌ها تست هر درس را کار می‌کردم.

یکی از سوالات مهم داوطلبان منابع آزمون است. شما از چه منابعی برای هر درس استفاده کردید؟ معیار انتخابتان چه بود؟

با توجه به تعداد بالای موسسات برای آمادگی آزمون‌های حقوقی و تبلیغ‌های گسترده آنان، این سوال را ایجاد می‌کند که آیا برای پذیرفته شدن حتما باید در کلاس‌های حقوقی و آزمون‌های آمادگی شرکت کرد؟ نظر شما چیست؟

شرکت در آزمون‌های آزمایشی و کلاس‌های آموزشی ضروری نیست اما داوطلبان می‌توانند برای سنجش خودشان در آزمون‌های جامع موسسات شرکت کنند. دو ماه آخر کلاس‌های جمع بندی نیز؛ برای تثبیت مطالب، می‌تواند بسیار کمک‌کننده باشد.

مطالعه جهت شرکت در آزمون‌های حقوقی برای بسیاری از داوطلبان با استرس همراه است. شما چه راهکاری را برای کاهش استرس و مدیریت زمان پیشنهاد می‌کنید؟

داوطلبان، در مطالعه مواد، نباید وسواس زیادی به خرج بدهند. چراکه؛ تا زمان آزمون بارها و بارها مطالب برایشان تکرار می‌شود. پس با مطالعه تست می‌توانند روی مواد تسلط کامل پیدا کنند. نکته‌ی قابل توجه برای داوطلبان این است که؛ سعی کنند همان روزی که سرفصل را می‌خوانند تست آن را نیز بزنند تا روی مطالب مهم‌تر متمرکز شوند.

دانشجویان رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی واحدهای حقوقی کمتری نسبت به دانشجویان حقوق می‌گذرانند. با توجه به تحصیل شما در این رشته، برای موفقیت این دانشجویان چه پیشنهادی دارید؟

دانشجویان فقه و حقوق نباید فقط به مواد اکتفا کنند؛ چون پایه ضعیف‌تری دارند. منابعی که معرفی کردم در تقویت پایه بسیار موثر هستند.

پذیرفته‌شدگان پس از کسب نمره قبولی در آزمون کتبی، برای مرحله مصاحبه چه مواردی را باید رعایت کنند؟

پس از کسب نمره آزمون کتبی، برای مصاحبه با آرامش در جلسه حاضر شوند، به علم خود اعتماد کنند و مطمئن باشند مرحله مصاحبه از آزمون کتبی آسان‌تر است.

در پایان برای داوطلبانی که در آزمون‌های حقوقی شرکت می‌کنند، چه توصیه و پیشنهادی دارید؟

توصیه اینجانب برای داوطلبان این است که؛
۱- در تمامی مراحل با آرامش و اعتماد به نفس حرکت کنند.

۲- بر روی مطالب مهم‌تر تمرکز بیشتری کنند.
۳- از مطالعه قوانین خاص قافل نشوند.

۴- مطالب را برای خودشان دسته‌بندی کنند و پراکنده و بدون برنامه مطالعه نکنند. برای این کار بهتر است؛ اول هر ماه برنامه مطالعاتشان را بنویسید تا طبق برنامه پیش بروند.

۵- از متن مواد قانونی غافل نشوند. بسیاری از سوال‌ها را با توجه به متن قانون به راحتی می‌توانند، پاسخ دهند.
۶- برای سرفصل‌های کم اهمیت وقت زیادی نگذارند.

۷- دو هفته آخر همه متن مواد برای تثبیت، مطالعه شود.

۸- در جلسه آزمون استرس نداشته باشند. زیرا اگر سوال یا درسی سخت باشد، برای همه به این شکل است.
۹- تلاش مستمر داشته باشند تا نتیجه زحماتشان را ببینند.

۱۰- به خدا توکل کنند.

با آرزوی موفقیت برای دانشجویان و داوطلبان عزیز.

ممنون از فرصتی که در اختیار ما قرار دادید. با آرزوی موفقیت و توفیق روزافزون برای شما.

«يَا مَنْ أَرْجُوهُ لِكُلِّ خَيْرٍ»

ای که برای هر خیری به او امید دارم.

سه ماه رجب، شعبان و رمضان فرصتی برای خودسازی در طول سال و تامین ذخیره و نیروی لازم برای حرکت عظیم زندگی و سرنوشت است. دعاهای ماه رجب یک دریایی از معرفت است. در دعا فقط این نیست که انسان دل را به خدا نزدیک کند، این هست، فراگیری هم هست. در دعا هم تعلیم است هم تزکیه است. ماه رجب، ماه توسل و تذکر و توجه و تضرع و استغاثه و محکم کردن پیوند دل های محتاج و نیازمند ما به ذیل لطف و فضل الهی است. کلید حل مشکلات، دعا، یاد خدا و اصلاح دل ها است و ماه رجب عید کسانی است که قصد اصلاح قلوب خود را دارند. (بیانات مقام معظم رهبری در خصوص فضیلت ماه رجب)

يَا مَنْ يُعْطِي الْكَثِيرَ بِالْقَلِيلِ

ای که می دهد (عطای) بسیار در برابر (طاعت) اندک

يَا مَنْ يُعْطِي مَنْ سَأَلَهُ

ای که عطا کنی به هر که از تو خواهد

يَا مَنْ يُعْطِي مَنْ لَمْ يَسْأَلْهُ

ای که عطا کنی به کسی که از تو نخواهد

وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْهُ

و نه تو را بشناسد

تَحَنُّنًا مِنْهُ وَرَحْمَةً

از روی نعمت بخشی و مهرورزی

رجب نام نهری است در بهشت که از عسل شیرین تر و از شیر سفیدتر است و هر کس در این ماه روزه دارد، از آن نهر آب می نوشد. به ماه رجب رجب الأصب یعنی ماه ریزش رحمت خداوند بر مردم نیز می گویند. پیامبر اسلام (ص) فرمود: «ماه رجب برای امت من «ماه استغفار» است. رجب ماه خدا و ماه شعبان ماه من و ماه رمضان ماه امت من است. کسی که یک روز از ماه رجب را روزه گیرد، مستوجب خشنودی خداوند گردد غضب الهی از او دور می گردد و دری از درهای جهنم به روی او بسته می شود.»

يَا ذَا الْمَنِّ وَالطُّوْلِ حَرَمِ شَيْبَتِي عَلَى النَّارِ

ای صاحب بخشش و عطا حرام کن محاسنم را بر آتش دوزخ

ماه رجب، ماه توبه است.

یکی از اذکاری که اگر به معنای آن توجه کنیم بسیار موثر است، ذکر یا مُقِيلِ الْعَثْرَاتِ است. «ای خدایی که لغزش ها را اقاله می کند و نادیده می گیرد.»

ما خدایی داریم که بسیار مهربان است و گناهان ما را اقاله می کند. اقاله ی لغزش ها به این معناست که اگر پشیمان شویم و توبه کنیم خداوند با ما

طوری معامله می کند که انگار گناهی مرتکب نشده ایم!
گاهی مواقع در اثر گناه بعضی توفیقات از انسان سلب می شود. اگر این ذکر
را با توجه و حضور قلب در قنوت یا سجده خود بگویند، توفیقات باز می گردد.
(استاد فاطمی نیا)

وَ أَصْرِفُ عَنِّي بِمَسْئَلَتِي

و بگردان از من به خاطر همان درخواستی که از تو کردم

إِيَّاكَ جَمِيعَ شَرِّ الدُّنْيَا وَ شَرِّ الآخِرَةِ

همه شر دنیا و شر آخرت را

فَإِنَّهُ غَيْرُ مَنْقُوصٍ مَا أُعْطِيَتْ

زیرا آنچه تو دهی چیزی کم ندارد (یا کم نیاید)

وَ زِدْنِي مِنْ فَضْلِكَ يَا كَرِيمُ

و بیفزای بر من از فضلته بزرگوار

عاشقان
السلامتین
توابع
سید محمد
با پی

قصاص و شرایط اثبات آن

اجده اادات موعی
کارشنایه فقه و میانه حقوق اسلام

قصاص و شرایط اثبات آن
«و لکم فی القصاص حیاة یا اولی الالباب
لعلکم تتقون» (سوره بقره، آیه ۱۷۹)

«و برای شما در قصاص حیات و زندگی است ای صاحبان خرد، تا شما تقوی پیشه کنید.»

الف) مفهوم شناسی قصاص

تعریف لغوی: از ریشه «قصّ» به معنای پیگیری است. قصاص در لغت، به معنی هر نوع دنباله‌روی و پی جویی نمودن. کین کشی به؛ مثل کشنده را کشتن، مجازات، عقاب، سزا، جبران و تلافی آمده است. لذا به داستان دنباله‌دار و پی در پی «قصّه» می‌گویند. پیگیری قتل تا مجازات قاتل را «قصاص» گویند. تعریف اصطلاحی: قصاص از نظر اصطلاحی، به معنای تلافی و استیفای عینی جنایتی که در قتل عمدی، قطع عضو و جرح عمدی بر مجنی علیه وارد شده است، می‌باشد. به شکلی که اثر به جای مانده از جنایت عیناً روی جانی اجرا شده و به دست آید. قصاص در جنایات قطع عضو و جرح را، «قصاص عضو» و قصاص در جنایت قتل عمدی را، «قصاص نفس» می‌گویند.

قصاص نفس

ماده ۲۸۹ قانون مجازات اسلامی جنایات را بر سه نوع بیان می‌دارد، که عبارت است از:

(۱) جنایت عمدی

(۲) جنایت شبه عمدی

(۳) جنایت خطای محض

سبب قصاص نفس، گرفتن جان شخص بی‌گناه و همتای قاتل از روی عمد و عدوان است؛ بنابراین کشتن مرتد قصاص ندارد و غیرهمتا کشته نمی‌شود. بر طبق ماده ۳۱۰ قانون مجازات اسلامی؛ «اگر کافری موجب جنایتی بر مسلمان شود، حق قصاص پابرجاست.»

قتل عمد

قتل عمد؛ با قصد کشتن از سوی شخص بالغ و عاقل با وسیله‌ای که غالباً کشنده است، حاصل می‌شود و همچنین گفته شده است با وسیله‌ای که به ندرت کشنده است، محقق می‌شود. اما اگر با آلتی که به ندرت کشنده است، قصد قتل ننماید، حتی اگر مرگ اتفاق افتد قصاص نمی‌شود. مانند؛ زدن با چوب سبک؛ زیرا قصد قتل وجود ندارد و چنین ابزاری معمولاً کشنده نیست؛ از این رو این قتل، شبیه به خطا است.

مصادیق قتل عمد

(۱) اگر شخصی را آنقدر بزند که باتوجه به اندام و یا زمان زدن، قابل تحمل نباشد، قتل عمد است؛ و نیز اگر شخصی را

کمتر از این مقدار بزند و موجب بیماری او شود و بمیرد، همین حکم را دارد.

(۲) اگر به فرد تیری یا سنگی تیز پرتاب کند، یا گلویش را با طنابی بفشارد و رها نکند تا بمیرد

یا به حالت خفگی مزمن بماند تا جان دهد، یا او را در آتش بیفکند و از دنیا برود،

یا او را در آب افکند، قتل عمد خواهد بود، مگر این که معلوم باشد

توان خارج شدن را داشته است.

(۳) اگر او را از روی عمد زخمی کند

و زخم سرایت کرده، بمیرد.

اعداد

۴) هرگاه خودش را از مکان بلندی بر روی انسان بیندازد، یا کسی او را از مکان مرتفعی پرتاب نماید، یا غذایی زهرآلود را که امثال آن غذا کشنده است در پیش وی بگذارند و او را آگاه نکنند یا در خانه او قرار دهد و او را از این امر مطلع نسازد، یا چاه عمیقی را در راه حفر کند و کسی را که بی‌خبر است دعوت به عبور از روی آن نماید و او به چاه سقوط کرده و بمیرد، قتل عمد است.

۵) اگر کسی را به دریا بیفکند و نهنگی او را ببلعد به شرط آن که قصد داشته باشد او طعمه نهنگ شود، قتل عمد است. اما اگر قصد نکرده باشد، بنابر یک نظر، او همچنان ضامن است.

۶) هرگاه شخصی را به درون چاهی بیندازد که دیگری حفر نموده است و از وجود آن آگاه باشد، قتل عمدی است. و اگر شخص پرت‌کننده از وجود چاه آگاه نباشد، قصاص نمی‌شود.

۷) اگر ولی دم از دروغ بودن شهادت آگاهی داشته باشد و با این حال مباشرت به قتل نماید، در این صورت باید قصاص شود؛ زیرا او در این حالت قاتلی است که از روی عمد و بدون مجوز، مرتکب قتل گردیده است.

شرایط قصاص

۱) مساوی بودن در حریت: بنابراین مرد آزاد در برابر مرد آزاد به قتل می‌رسد و نیز زن آزاد پس از پرداخت نصف دیه قاتل (قصاص) کشته می‌شود؛ زیرا دیه مرد دو برابر دیه زن است. زن آزاد در برابر زن آزاد و بنابر قول قوی تر در برابر مرد آزاد بدون پرداخت چیزی از دیه کشته (قصاص) می‌شود.

۲) مساوی بودن در دین: مسلمان در برابر کافر کشته نمی‌شود، چه کافر حربی باشد چه ذمی؛ ولی به دلیل قتل کافر ذمی و معاهد، تعزیر می‌شود و باید دیه ذمی را بپردازد. کافر ذمی در برابر کافر ذمی کشته می‌شود و در برابر زن ذمی نیز پس از رد مقدار زاید دیه، کشته می‌شود و بالعکس بدون آنکه دیه‌ای به گردن داشته باشد، کافر ذمی در برابر مسلمان کشته می‌شود. اگر کافری کافر دیگر را بکشد و آنگاه مسلمان شود تنها باید دیه

بدهد، به شرط آنکه مقتول ذمی باشد. ۳) نبودن رابطه ابوت: بنابراین پدر را هر قدر بالا رود در برابر پسرش نمی‌کشند و دختر نیز به اجماع فقها یا به طریق اولی، حکم پسر را دارد. پدر تعزیر می‌شود و باید كفاره دهد و دیه نیز واجب است ولی سایر خویشاوندان در برابر کشتن یکدیگر، به قتل می‌رسند. مانند فرزند در برابر پدرش و مادر در برابر پسرش.

۴) برخورداری از عقل کامل: بنابراین دیوانه را در برابر عاقل و یا دیوانه نمی‌کشند. دیه نیز بر عهده عاقله مجنون است. کودک را در برابر بالغ و یا کودک نمی‌کشند، بلکه دیه بر عهده عاقله قاتل ثابت می‌شود، اما بالغ در برابر کودک به قتل می‌رسد. اگر عاقلی اقدام به قتل کند و سپس دیوانه گردد، او قصاص می‌شود.

۵) مقتول باید مستحق کشتن نباشد: بنابراین قاتل کسی که شرع قتل او را واجب نموده است، قصاص نمی‌شود. اگرچه بدون اذن امام باشد، زیرا خون چنین شخصی فی الجمله مباح است اگرچه مباشرت به کشتن او متوقف بر اذن حاکم است. بنابراین در صورت نگرفتن اذن تنها گناه کرده است. هرگاه غیر ولی دم کسی را که باید قصاص شود، بکشد، برابر آن کشته می‌شود. زیرا ریختن خون آن شخص برای غیر ولی دم جایز نیست.

ادله اثبات قتل

۱) اقرار: یک بار اقرار کردن در مورد قتل کافی است. و مقرر باید اهلیت داشته و مختار نیز باشد. اقرار سفیه و مفلس در قتل عمد

پذیرفته می‌شود. اگر آن دو به قتل خطایی که موجب پرداخت مال (دیه) توسط جانی است، اقرار نمایند، این اقرار به هیچ وجه از سفیه پذیرفته نمی‌شود، اما از مفلس قبول می‌شود. هرگاه یک نفر اقرار کند که مقتول را از روی عمد کشته است و دیگری اقرار کند که او را به اشتباه به قتل رسانده است ولی دم مخیر می‌باشد. هرگاه یک نفر اقرار به قتل عمدی کسی کند و سپس فرد دیگری اقرار کند که مقرر بی‌گناه است و قاتل خود وی است و اقرار کننده اول نیز از اقرارش رجوع کند، دیه مقتول در صورت وجود بیت المال، از بیت المال پرداخت می‌گردد و قصاص از هر دو برداشته می‌شود.

۲) بینه: مراد از بینه دو مرد عادل است. شهادت باید خالی از هرگونه احتمالی باشد؛ بنابراین اگر شاهد بگوید: «قاتل، او را مجروح ساخت.» کفایت نمی‌کند تا آن که بگوید: «و در اثر آن جراحت مرد» و اگر بگوید: «قاتل خون مقتول را ریخت» فقط دیه جراحت دامیه ثابت می‌شود. همچنین هر دو شاهد باید جریان را به یک شکل توصیف کنند. بنابراین اگر از جهت زمان، مکان یا آلت قتل با هم اختلاف نمایند، شهادت باطل است.

۳) قسامه: قسامه در صورت لوث ثابت می‌شود و اگر لوثی در کار نباشد، منکر، یک قسم بر نفی عمل یاد می‌کند. و چنانچه از خوردن قسم نکول ورزد، بنابراین که به مجرد نکول حکم نمود، مدعی یک قسم می‌خورد و با این قسم حق قصاص منکر ثابت می‌شود. اما اگر بر اساس نکول حکم کنیم، حکم به قصاص می‌شود.

«لوث» اماره‌ای است که به سبب آن ظن به صدق مدعی پیدا می‌شود. مانند حضور شخص مسلح با سلاح آغشته به خون در کنار مقتولی که در خون خود غوطه می‌خورد، یا پیدا شدن مقتول در خانه گروهی و مانند شهادت دادن یک مرد عادل؛ نه صغیر یا فاسق. کسی که در اجتماع بزرگی یا در خیابان یا در بیابان یا در ازدحام مردم بر روی پل‌های کوچک و بزرگ یا در چاه یا در حوضچه‌ای یافت شود، دیه‌اش

برعهده بیت المال است. تعداد قسامه در قتل عمد و در قتل خطایی پنجاه قسم به نام خداوند متعال است. اگر متهمین چند نفر باشند، بنابر نظر قوی‌تر باید برای هر کدام پنجاه قسم یاد شود و چنانچه مدعی دارای اقوامی باشد، هر یک از آن‌ها یک قسم می‌خورد و اگر پنجاه تن بیشتر باشند، به سوگند پنجاه نفر که یکی از آن‌ها مدعی است، بسنده می‌شود. اگر مدعی فاقد قسامه باشد، یا از خوردن قسم خودداری کند، اگرچه تمام‌شان یا بعضی از خویشاوندان او مایل به قسم خوردن باشند، قاضی، منکر و اقوام منکر را پنجاه بار قسم می‌دهد و اگر منکر نیز سرباز زند، دعوا اثبات می‌شود.

در هر جامعه‌ای قصاص لازم است زیرا کسی که با قصد و عمد اقدام به قتل نماید در واقع برای انسانیت، ارزشی قائل نیست و خون انسان‌ها در نظر او اهمیتی ندارد تا از این عمل شنیع بپرهیزد و نه از ایمان واقعی به خدا و اعتقاد به معاد بهره‌مند است تا فکر مجازات اخروی او را بازدارد. کسی که به عمد، خون بی‌گناهی را می‌ریزد، انسانیت خود را از دست داده و اگر زمینه فراهم باشد از کشتن دیگران هم باکی ندارد.

بنابراین تنها عاملی که می‌تواند چنین اشخاصی را از ارتکاب قتل باز دارد، مردم بی‌دفاع را از انواع تعرضات آن‌ها حفظ کند و به جامعه، آرامش و امنیت بخشد، تصور مجازاتی است که پس از ارتکاب قتل، گریبانگیر آن‌ها خواهد شد. با این حال آیا می‌توان تصور کرد که ترس از زندان، آن هم در کمال آسایش و راحتی و با همه امکانات زندگی، فکر کشتن دیگران را از سر افراد گستاخ بیرون کرده و یا اندیشیدن به کار در اردوگاه‌های کار اجباری بازدارنده آن‌ها باشد؟ مگر بارها مشاهده نشده که چنین افرادی پس از زندان، اعمال خلاف را ادامه داده و حتی در زندان مرتکب قتل مجدد شده‌اند؟

کسانی که مسخ شده و در حد حیوان درنده و پست‌تر از آن سقوط کرده‌اند حفظ حقوق دیگران برای آن‌ها مفهومی ندارد و تنها عاملی

که می‌تواند چنین انسان‌های شرور را از فکر آدم‌کشی منصرف کند، تصور قصاص شدن است. این عامل موجب می‌شود که قتل عمد در جامعه به حداقل ممکن برسد و مجموع مقتولان و قاتلان قتل عمد که در جامعه، قصاص می‌شوند به مراتب کمتر از وقتی باشد که این عامل بازدارنده در جامعه وجود ندارد و چنین اشخاصی بر سر کوچکترین مسایلی، در کمال جسارت خواهند گفت: آدم می‌کشم و به زندان می‌روم.

اسلام برای تضمین احکام خود در درجه اول بر ایمان و اعتقاد پیروان پافشاری می‌کند و با تسخیر دل‌های آن‌ها نیرومندترین ضمانت اجرایی را در جامعه ایجاد می‌کند. تکیه اسلام در کاهش جرم و بزهکاری در جامعه، بیش از هر چیز بر تکامل روحی، تعالی اخلاقی و تقویت ایمان و اعتقاد مسلمانان است و در این راه از هر مکتب دیگری موفق‌تر بوده است.

مسلمان خداوند را همیشه و در همه جا، ناظر می‌داند و به خود اجازه نمی‌دهد در حضور خدا از قانون او سربرتابد. اعتقاد به معاد و کیفر و پاداش همه اعمال نیک و بد انسان، جرم و خیانت را در جامعه به حداقل می‌رساند و اسلام، شدیدترین عذاب‌ها و مجازات‌های اخروی را درباره تجاوز به حقوق دیگران ذکر کرده است. اما روشن است که تنها با تکیه بر ایمان و ذکر کیفر و پاداش اخروی نمی‌توان حریم افراد

جامعه را از دستبرد متجاوزان و جنایتکاران به طور کلی حفظ کرد و آسایش و امنیت جامعه را تامین نمود. در متمدن‌ترین جوامع بشری نیز اشخاصی یافت می‌شوند که نه به جهان پس از مرگ معتقدند و نه از انسانیت، بهره‌ای برده‌اند. آنان وحشیانه، حریم انسان‌های ضعیف و بی‌دفاع را مورد حمله قرار می‌دهند، خون انسان‌ها را می‌ریزند و خانواده‌ها را بی‌سرپرست می‌نمایند. از اینجاست که در کنار تقویت ایمان و ارتقاء شخصیت انسان‌ها از نظر اخلاقی و فضایل انسانی، ضرورت ایجاب می‌کند که در این جهان نیز برای متجاوزان و جنایتکاران، کیفر و مجازاتی عادلانه و متناسب با جرم و جنایت آن‌ها در نظر گرفته شود که از ویژگی‌های زیر برخوردار باشد؛ الف) در حد ممکن از تکرار جرم توسط مجرم جلوگیری کند.

ب) بیشترین تاثیر را در جلوگیری از ارتکاب آن جرم به وسیله دیگران داشته باشد.

ج) خسارت‌های وارده به کسانی را که مورد تجاوز قرار گرفته‌اند در حد ممکن، جبران نماید.

فاطمه چپولک
کارشناس فقه و مبانی حقوق اسلامی

سیر قانونی یک پرونده حقوقی به صورت اجمالی

آن، پرونده جهت رسیدگی به دادگاه تجدید نظر استان ارسال و توسط رییس دادگاه تجدید نظر، تعیین شعبه می‌شود.

در دادگاه تجدید نظر که رسیدگی آن توسط رییس شعبه و مستشاران صورت می‌گیرد، عموماً جلسه رسیدگی تشکیل نمی‌شود و عنداللزوم برای تشکیل جلسه از طرفین دعوت به عمل می‌آید. رای صادره توسط دادگاه تجدید نظر به صورت قطعی صادر شده و قابلیت اعتراض ندارد. لکن در قانون شیوه‌های استثنایی برای اعتراض به آرای تجدید نظر و آرای قطعی وجود دارد که به عنوان مثال؛ می‌توان فرجام خواهی یا اعاده دادرسی یا اعتراض ثالث را نام برد.

پس از قطعیت، پرونده جهت اجرا به دادگاه بدوی ارسال می‌گردد که پس از درخواست محکوم له و صادر شدن اجرائیه و ابلاغ آن به محکوم علیه و سپری شدن مهلت قانونی حسب مورد، حکم توسط ضابطین قضایی یا اداره ثبت یا ... اجرا می‌شود

با دادخواست خواهان و ثبت آن در دفاتر خدمات الکترونیک قضایی و با توجه به موضوع، پرونده به مراجع ذی صلاح (شورای حل اختلاف و ...) ارجاع می‌گردد و در شعبات بدوی دادگاه بعد از این تعیین وقت و ابلاغ به طرفین، توسط قاضی به موضوع رسیدگی شده و قاضی اقدام به صدور رای اعم از حکم یا قرار می‌کند که با توجه به رای صادره محکوم علیه مهلت اعتراض به رای صادره را دارد. (لازم به ذکر است، در صورتی که خواننده در جلسه حاضر نشود رای به صورت غیابی صادر شده و محکوم علیه ۴۰ روز پس از ابلاغ یا اطلاع امکان اعتراض به آن را دارد.) محکوم علیه می‌تواند علیه رای صادره اعتراض کرده و اعتراض خود را به دادگاه صادرکننده رای، طی فرم چاپی (دادخواست تجدید نظر) تقدیم نماید.

دادگاه صادر کننده رای پس از ثبت دادخواست تجدید نظر و ابلاغ آن به تجدید نظر خواننده، طی مدت ۱۰ روزه به تجدید نظر خواننده مهلت داده می‌شود لایحه دفاعیه ارسال نماید. و پس از

زینب تولی
کارشناسه فقه و مبانی حقوق اسلامی

جرم در آینه‌ی فقه و حقوق

قرآن به آن اشاره شده است هیجان درونی توأم با انتقام جویی نیست، بلکه کیفر عادلانه او در مورد گناهکاران در دنیا و آخرت است. انجام امر به معروف و نهی از منکر و اجرای حدود و تعزیرات و سایر برنامه‌های دینی و عقلی جز در سایه غضب صورت نمی‌گیرد.

پیشگیری از وقوع جرم

آموزه‌های دینی همواره فرد را به خودسازی و کنترل قوای نفسانی، دوری از شهوت و به کارگیری عقل در مسیر انتخاب خود می‌خواند. با مراجعه به آمارهای ارائه شده، نقش بازدارندگی اعتقادات مذهبی افراد در کاهش جرایم در ایام ماه رمضان یا محرم به خاطر برگزاری عزاداری، برپا بودن مجالس وعظ و موعظه و تذکر و حتی تغییرات محیطی مانند نصب پرچم‌های عزا و ... به دلایلی پررنگ‌تر از سایر ایام سال در جامعه نمود پیدا می‌کند که اثر وضعی همین عوامل به وضوح موجب کاهش انگیزه برای ارتکاب جرایم می‌گردد.

اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران استفاده می‌شود که تحقق امر به معروف و نهی از منکر در جامعه‌ی اسلامی برای

یکی از مسائلی که می‌تواند علت قتل، فحاشی و ضرب و جرح باشد یا به عبارتی وقوع جرم باشد، بحث غضب است زیرا افراط در خشم و قرار نگرفتن آن در کنترل عقل و شرع مفسده به همراه دارد.

غضب در فارسی به معنای خشم است. اما در اصطلاح غضب، جوشش و غلیان خون قلب برای گرفتن انتقام است. داوود بن فرقد گوید: امام صادق (ع) فرمود: «الغضب مفتاح کل شر»؛ خشم، کلید هر بدی است. قوه غضبیه یکی از نعمت‌های بزرگ الهی است که در حد میانه و اعتدال در زندگی هر انسانی لازم و ضروری است و اگر از حد اعتدال خارج شود و دچار افراط و تفریط گردد، نتیجه‌ای جز خسران برای انسان ندارد و موجب برخی رذایل اخلاقی است.

با توجه به آیات الهی این نیرو، مایه «أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ»^۱ است که از اوصاف مؤمنین می‌باشد، کسانی که فکر می‌کنند قوه غضبیه را باید کشت و خاموش نمود و این مقوله را از کمالات و معارج نفس می‌دانند، اشتباه کرده‌اند زیرا آن‌ها از مقام اعتدال این قوه غافلند. آنچه مذمت می‌شود حد افراطی آن است.^۲

هم چنین منظور از غضب خدای تعالی که در آیات

۱ سوره فتح

۲ اخلاق اسلامی در نهج البلاغه، ص ۴۰۳

پیشگیری از جرم، واجد دو جنبه‌ی فردی و همگانی است. از آن جهت فردی است که همه‌ی افراد و مسلمانان ایرانی موظفند در حد توانایی خود در اجرای امر به معروف و نهی از منکر بکوشند یعنی افراد را دعوت به خیر نمایند و یا از فساد و زشتی‌ها جلوگیری کنند و همگانی است از آن جهت که واجب کفایی است. پس لازم است افرادی به این امر اقدام کنند تا از عهده‌ی دیگران ساقط شود.

از راهبردهای اساسی سیاست جنایی پیشگیری از وقوع جرم است. در قانون اساسی بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «اقدام مناسب برای پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان» را یکی از وظایف قوه قضاییه دانسته است. این عبارت دو وظیفه را بر عهده قوه قضاییه می‌گذارد: اول، سیاست‌های جنایی که شامل کشف و تعقیب و تحقیق جرایم و متهمان است و دوم، سامانه یا نظامی که متولی مدیریت و اجرای این فرآیند محسوب می‌شود که همان نظام عدالت جنایی است. در لایحه پیشگیری از جرم این عبارت، پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از بین بردن یا کاهش آن تعریف شده است.

مفهوم جرم در اصطلاح حقوق

براساس ماده ۲ قانون مجازات اسلامی عنصر قانونی جرم بدین معنی است که قانون فعل، یا ترک فعلی را به عنوان جرم، قانون‌گذاری کرده و کیفری برای آن معین نموده است. از این تعریف بر می‌آید تا زمانی که وضع کاری را لازم نشمارد ترک آن مجازاتی ندارد این اهم به اصل قانونی بودن جرم و مجازات اشاره می‌کند همان گونه که خداوند در آیه ۷ سوره طلاق می‌فرماید: «لا یكلف الله نفساً الا ما اتیها»

و همچنین در آیه ۲۸۶ سوره بقره «لا یكلف الله نفساً الا وسعها» خداوند متعال هیچ تکلیفی را ملزم نمی‌کند مگر اینکه حکم و

قانون را بیان کرده باشد تا زمانی که تکلیف نیست همه امور بر اصل جواز و اباحه باقی خواهد ماند. «ما کتبا معذبین حتی نبعث رسولاً» (سوره اسراء، آیه ۱۵) در این آیه خداوند فرموده است، ما هیچ کس را پیش از برانگیختن پیامبر (ص)، و آوردن قانون به وسیله‌ی او، کیفر نمی‌کنیم.

در حدیث رفع که شیعه و برادران اهل سنت از پیغمبر (ص) آن را نقل کرده‌اند بیان می‌شود از امت من نه چیز برداشته شده است. شیخ محقق - مرتضی انصاری - می‌فرماید؛ یعنی آثار آن یا مؤخذه آن برداشته شده است: خطا، فراموشی، آنچه به زور به انجام دادن آن وادار شوند، آنچه نمی‌دانند، آنچه را ناچار و مضطر شوند که انجام دهند، فال بد زدن، حسد و رشک بردن، اندیشیدن در وسوسه کردن مردم، تا هنگامی که بر زبان جاری نساخته‌اند. یکی از این امور نه گانه که مؤخذه و مسئولیت، در آن از امت یعنی از مکلفان برداشته شده است، حکم چیزهایی است که نمی‌دانند، که در چهارمی از این نه چیز بیان شده است.

ماده ۱۵ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی که از مصوبات مهم مجمع عمومی سازمان ملل متحد است مقرر می‌دارد؛ هیچ کس را به علت فعل یا ترک فعلی که در موقع ارتکاب بر طبق قوانین ملی یا بین‌المللی جرم نبوده محکوم نمی‌کنند و علی‌الیهذا پس از این مقدمه جرائم به ناشی از فعل و ترک فعل تقسیم می‌شوند یعنی جرم چنانچه ناشی از فعل باشد مثل سرقت و کلاهبرداری و ... که عنصر مادی آن جرم را شکل می‌دهد فرد مجازات می‌شود همچنین جرم ناشی از ترک فعل باشد یعنی عملی را که به عهده آن فرد باشد بهتر بیان شود چنانچه فرد مکلف است برابر مقررات انجام دهد اما آن عمل را ترک می‌کند. مانند نفقه دادن مرد به همسر و فرزندان اما به

هر دلیل ترک می‌کند مجازات می‌شود. فلسفه مجازات برای اصلاح شخص خطرناک یا مجرم حرفی است که زیانی به جامعه نرساند. جای سوال است که آیا به صرف مجازات می‌توان جرائم در کشور را کاهش داد و به تدریج از بین برد؟ قطعاً مجازات یا تشدید مجازات نمی‌تواند عامل کاهش جرائم شود بلکه بعضاً عامل ازدیاد جرائم می‌شود پس هدف از طرف مجازات تأمین نمی‌شود بلکه یکی از راه‌های کاهش جرائم اقدامات تامینی و تربیتی است.

درست است که در اقدامات تامینی آزادی بزهکار سلب و بعضاً محدود می‌شود اما عامل بسیار مهمی است برای جلوگیری از تکرار جرم. اقدامات تامینی و تربیتی تصمیماتی هستند که مقامات صالح قضایی بر خلاف مجازات برای از بین بردن زمینه ارتکاب مجدد جرم به وسیله مرتکب اتخاذ می‌نمایند و این امر بطور کلی انجام می‌گردد. پیشگیری از وقوع جرم، هدف اصلی اقدامات تامینی و تربیتی است و دلیل آن حالت خطرناک مجرم است.

این پیشگیری برخلاف مجازات جنبه رنج و عذاب ندارد، بلکه درصدد معالجه و خنثی‌سازی حالت خطرناک مجرم است که به دو شکل محقق می‌شود:

- الف- معالجه فرد مجرم
  - ب- خنثی کردن حالت خطرناک
- اقدامات تامینی ممکن است شخصی باشد یا عینی، اقدامات تامینی شخصی، اقداماتی‌اند که برای تأمین دفاع جامعه در برابر گروه‌های خاصی چون مجانین، معتادان به مواد مخدر و مجرمانی که امید به اصلاحشان ضعیف است، همچنین اطفان بزهکاری که قابلیت اصلاح و درمان را دارند. اقدامات تامینی عینی اقداماتی‌اند که دفاع جامعه در برابر بعضی از اشیا را که سلامت اجتماع را به مخاطره می‌اندازد تأمین مواد خوراکی، بهداشتی

اقدامات تامینی ممکن است شخصی باشد یا عینی، اقدامات تامینی شخصی، اقداماتی‌اند که برای تأمین دفاع جامعه در برابر گروه‌های خاصی چون مجانین، معتادان به مواد مخدر و مجرمانی که امید به اصلاحشان ضعیف است، همچنین اطفان بزهکاری که قابلیت اصلاح و درمان را دارند. اقدامات تامینی عینی اقداماتی‌اند که دفاع جامعه در برابر بعضی از اشیا را که سلامت اجتماع را به مخاطره می‌اندازد تأمین مواد خوراکی، بهداشتی

اقدامات تامینی ممکن است شخصی باشد یا عینی، اقدامات تامینی شخصی، اقداماتی‌اند که برای تأمین دفاع جامعه در برابر گروه‌های خاصی چون مجانین، معتادان به مواد مخدر و مجرمانی که امید به اصلاحشان ضعیف است، همچنین اطفان بزهکاری که قابلیت اصلاح و درمان را دارند. اقدامات تامینی عینی اقداماتی‌اند که دفاع جامعه در برابر بعضی از اشیا را که سلامت اجتماع را به مخاطره می‌اندازد تأمین مواد خوراکی، بهداشتی

«وَسُئِلَ أَيُّهُمَا أَفْضَلُ، الْعَدْلُ أَوْ الْجُودُ؟ فَقَالَ ﷺ: الْعَدْلُ
يَضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا، وَالْجُودُ يُخْرِجُهَا مِنْ جِهَتِهَا؛ وَ
الْعَدْلُ سَائِسٌ عَامٌ، وَالْجُودُ عَارِضٌ خَاصٌ؛ فَالْعَدْلُ
أَشْرَفُهُمَا وَافْضَلُهُمَا.»

از امام علی پرسیدند که کدام یک از این دو برتر است: عدالت یا بخشندگی؟
فرمودند: «عدالت هر چیزی را در جای خود
می‌نهد، درحالی که بخشش آن را از جای خود
خارج می‌سازد. عدالت تدبیر عمومی مردم است
درحالی که بخشش شامل گروه خاصی است. پس
عدالت (از بخشندگی) شریف‌تر و برتر است.»

(نهج البلاغه: حکمت ۳۷ ع)